

IRODALOM.

Manu törvényei.

(Manava Dharmasastra.)

Az Erdélyi Múzeum-Egylet jog- és társadalomtudományi szakosztálya Hammurabi törvényei után, dr. Büchler Pál főgimnáziumi tanár fordításában, kiadta Manu törvényeit, a hinduk ősrégi törvénykönyvét is. A fordítás megfelelő segéd- és magyarázó könyvek igénybevételével az eredeti szanszkrit nyelvből történt. A szakosztály nemcsak jogfejlődési, hanem vallástörténelmi szempontból is felette becses munkát végzett e törvénykönyvnek magyar nyelven történt közreadásával. Igaz, hogy munkájával első sorban az egyes népek, nemzetek jogalapja és jogfejlődése ismertetésének kívánt szolgálatot tenni, de nem tagadhatjuk, hogy a vallás történetére, a vallásnak minden emberi intézményre szoros és átható befolyására vonatkozólag is becses adatokat nyújt kezünkbe.

A törvénykönyv magyar fordításának közlése előtt mind a szerkesztő, mind a fordító értékes bevezetést adnak. S talán nem is tudjuk eléggé méltányolni azokat a valóban tudományos, szakértekezések számba menő bevezetéseket, melyek nemcsak érdekes világgosságot vetnek a törvénykönyv keletkezésére, sok tekintetben történetére és hatására, hanem egyuttal magyarázatul is szolgálunk a törvények megértéséhez s ezek alapján a hinduk vallásos, állami és társadalmi élete kialakulásának a megismeréséhez.

Manu törvényei már több, mint száz éve ismeretesek egyes európai tudósok előtt; több nemzet bírja azokat fordításban. Magyar nyelven azonban ez az első megjelent fordítás. A törvénykönyv eredetiben versben van írva; valószínű, hogy az illetékesek a törvényeket könyvnyelven megtanulhassák, illetőleg megtarthassák. Fordító nekünk azokat prózában adja, mert — állítása szerint — arra törekedett, hogy a törvény valódi értelmét közölje.

A törvénykönyv tizenkét fejezetre oszlik, melyek közül túlnyomóan jogi szabályokat csak a VIII. és IX. fejezet nyújt. Ezeket fordító egész terjedelmükben adja, míg a többi tiz fejezetről csak rövid tételekben mondja el,

hogyan azok mit tartalmaznak. Bár így is nagyon érdekes s bár elismerjük, hogy fordítónak, valamint a kiadó szakosztálynak első sorban a jogi életet, a jogi szakudományt volt célja szolgálni s ezért is adták csak a VIII. és IX. fejezeteket egész terjedelmükben, mi mégis felette óhajtottuk volna, hogy — már csak általános ismeretterjesztés szempontjából is — a teljes törvénykönyv fordítását bírjuk. Ekkor tudtuk volna igazán bíráló tárgyává tenni, hogy a hit és vallás — az ember és Isten közötti viszonyról alkotott fogalom, nézet — mekkora mértékben befolyásolta és befolyásolja minden időben a családi, társadalmi, állami és jogi élet és szervezetek kialakulását s mily hathatósan emeli vagy süllyeszti az *élmélet* — a hit és vallás — a *gyakorlati* életet, vagyis az *erkölcsöt*.

A tizenkét fejezet a következőket tartalmazza. Az I. fejezet a világ teremtését és a törvénykönyv tartalmát adja. Eszerint a bölcsök megjelennek Manu előtt és kérik, hogy az összes (négy) kaszt törvényeit jelentse ki nekik. Manu nem teljesíti a kérést azonnal, hanem elmondja a világ teremtését, azért, hogy az ember ismerve a világ keletkezését, annál jobban belássa, mily fontos a törvények teljesítése. A világ teremtése így történik: »A magától létező» az ő saját akaratától létrejött és a sötétségben szunnyadó mindenségből megteremtette a látható és láthatatlan világot. Először elmélkedés által a vizeket hozta létre s azokba helyezte a saját magvát; ez aztán aranytojássá lett s ebben jött létre Brahma, az egész világ teremtője. E tojásban egy esztendeig tartózkodott, azután két részre osztotta a tojást s megteremtette belőlük az eget és földet, a köztük levő űrt, az égi tájakat s a vizek medencéit; úgyszintén az értelmet, az öntudatot, a lelket s az érzéseket. Megteremtette az összes lényeket, az elemeket s elnevezte őket a védák szavaival. Úgyszintén megteremtette az isteneket s az áldozatokat... Megteremtette az időt, csillagokat, hegyeket, völgyeket, oceanokat, továbbá a vezeklést (jamborságot), beszédet, gyönyört, vágyat, haragot s az összes élő lényeket; elválasztotta a jogot a jogtalanságtól (a vallásos érdemet a vétkezéstől)... Megteremtette a bráhmánokat a szájából, a ksatrijákat a karjából, a vajsákat a combjából, a sudrákat a lábából. Azután ketté osztotta magát s az egyik rész férfi lett, a másik pedig nő.« Így nemzette Manu, aki megteremtette a tiz bölcsöt, akik létrehozták az isteneket, az isteni lényeket, felhőt, villámlást, menydörgést, az emberek és állatok különféle fajait. A mindenség és Manu megteremtése után Brahma elmerült önmagába; ha ő ébren van, él a mindenség, ha szunnyad, alszik a vi-

lág s ha elalszik, vége a mindenség tevékenységének. Így állanak elő a különböző korszakok, mindenik a világnak egy-egy lerombolását vagy újjáteremtését jelezvén. Amint mulik a világ, az emberek élete is mind rövidebb lesz. De mert az emberre a világ fenntartása céljából szükség van, a különböző kasztok különböző kötelességeket nyernek. A bráhmánok főkötelessége a tanítás, az áldozatok bemutatása és az ajándékok elfogadása. Manu a törvényeket a bráhmánok számára alkotta, az ők kötelességük azokat szorgalommal tanulni és tanítani; ettől függ életük tartama, őseiknek és utódaiknak megszentelése. Általában itt és a következő fejezetekben is úgy vannak beállítva a bráhmánok, mint akiknek kezébe van letéve a törvény tudása és tanítása s a nép ellenőrzése okán, *minden hatalom*. Felette állanak ők még az uralkodóknak is; őket megbüntetni, vagy éppen életüket elvenni senkinek sem szabad.

A II. fejezet a törvény legfőbb forrásául a védát (kijelentés) és a hagyományt jelöli meg. A továbbiakban a véda tanulók felavatásáról, ruházatáról és kötelességeiről szól. A tanítót úgy kell tekintenie a tanulónak, mint édes apját és anyját, mert a tanító, mégha gyermek is, atyjává lett tanítványának, ha ez aggastyán is. Ezt elismerték az istenek is, kiknél panaszt tettek a fiatal tanító ellen a »*fiacskáimnak*« szólitott öregek, midőn így válaszoltak: »találón szólitott meg titeket a fiatalember, mert bizony gyermek az, aki tudatlan és atya neki az, aki a védákban oktatja őket.« Az igazi nagyság: a védák ismerete.

A tanító kötelessége, hogy legyen mindig barátságos, nyugodt, megfontolt abban, amit mond s még felindulásában se okozzon soha másnak fájdalmat beszédével vagy tetteivel.

A II. fejezet a családfőről, a házasságról, a mindennapi szertartásokról és a halotti áldozatokról szól. A védatanuló, ha elvégezte a fogadalma szerinti tanulást, elbúcsúzik, haza megy és megnősül. »Olyan nőt vegyen házastársul, aki vele egyenlő kasztu és szerencsét jelentő külső jelekkel van ellátva, aki nem vérrokona, aki valóságos és egészséges családból származik. Olyan családból valót ne válasszon, amelyben örökölhető betegségek vannak, vagy amelyben nem születik fiugyermek. Vereshaju, vagy kevés haju, veres szemű és fecsegő nőt se válasszon, sem olyat, amelyiknek kellemetlen a neve. A választottjának legyen kellemes neve, szép haja és foga s olyan legyen a járása, mint a *hamsa-ludnak*, vagy az elefántnak. A legelső felesége (többnejűség volt) legyen egyenlő

kasztu, a többi a három alsóbb kaszthoz is tartozhatik.»

E fejezet tárgyalja a továbbiakban a házasságtörés formáit, az alamizsnálkodást, vendéglátást, az áldozatok különböző nemcát, idejét, következményét és az ezekkel egybefüggő kötelességeket.

A IV. fejezet a védák tanulmányozásáról állapítja meg a kötelességeket. A védák tanulmányozójának minden tekintetben a *tisztaságra* kell vigyáznia. Ez az erkölcsi tisztaság. De önállóságra is kell törekednie. »Kerüljön mindent, aminek sikere másoktól függ, hanem inkább biz-zék a maga erejében. Minden, ami mások önkényétől függ: szenvedést okoz; ami pedig az embertől magától: örömet szerez — *ez a boldogság és szenvedés rövid meg-határozása.*» Csak derék emberek társaságát kell keresni, állandóan szerény, jó magaviseletre kell törekedni. »A bráhmán ne legyen gőgös és ne dicsekedjék jámborsá-gával, mert ezáltal elenyészik minden érdeme. Jámbor életmóddal gyűjtsön magának érdemeket, éppen úgy, mintahogy a fehér hangya építi a hangyabolyt. Mert a vallásos érdem lesz az egyetlen kísérője halála után a más világra, hisz sem az atyja, anyja, sem rokonai nem tudják őt oda elkísérni; egynek és egyedül születik minden lény, egyedül hal meg és egyedül is éri őt a juta-lom, vagy büntetés. A holttestét otthagyják a földön, akár csak egy darab fát, vagy göröngyöt és elfordítván az ar-cukat, eltávoznak a rokonok: csak az érdem egyedül követi őt.«

Az V. fejezet a megengedett és tiltott ételekről; a tisztátalanság okairól, a megtisztulás módjairól és a nők kötelességeiről szól. Megölni nem szabad élő lényt. Ez a lélekvándorlás hitével áll szoros összefüggésben. Amilyen élő lényt valaki megöl, olyanban fog lelke tovább élni. Ezért a husevés rendkívül korlátozva van. A tisztulást adják: a védák ismerete, a vezeklés, a tűz, a szentelt étel, a föld, a szellem, a víz, a szél, a vallásos szertartások, a nap s végül az idő. »A nő semmit se tegyen a maga aka-rata szerint: — ebben foglaltatik a nő kötelessége — gyermekkorában az atyja, asszony korában a férje, öz-veg korában a fiai rendelkeznek felette. A nő legyen mindig jókedvű, szorgalmas, gondos és takarékos házi-asszony. Élete végéig engedelmeskedjék annak a férfiu-nak, akühez az apja adja... Se áldozatot ne végezzen, se ne bőjtöljön, se fogadalmat ne tegyen a feleség férje tudta nélkül és egyáltalában soha semmit ne tegyen, ami a férjének nem tetszik, még ennek halála után sem.« A nőnek nem szabad másodszor férjhez mennie. A hűséges fele-ség boldog lesz halála után; a hűtlen sákálnak fog szü-letni s betegségek fogják gyötörni. A nő semmi tekin-

telben nem egyenlő jogu a férjjel s erkölcsi mivoltáról felette kicsinylőleg szól a törvény.

A VI. fejezet az erdei és vándor remetek köteleseit adja elő, mely a vezeklésben és elmélkedésben áll. Folyton elmélkedjék a lélekvándorlás és a bűnös élet következményei fölött s mivel a lélek elhagyja a testét és tizezer millió léten keresztül vándorol új meg új testekbe: ismerje meg, hogy a legfelsőbb szellem minden élőlényben egyformán jelen van s ezért ügyeljen minden lépésére, nehogy kárt tegyen valamely lényben.

A VII. fejezet a király köteleseit adja. A király kötelessége, hogy megvédelmezze az egész világot. »Midőn a teremtő látta, hogy a teremtmények félelmükben mindenfelé szétszóródtak, védelmükre megalkotta a királyt, még pedig a nyolc főistenség örökkévaló részeiből. Ezért a király egyesíti magában a tűz, a nap, a hold, a halál, vagy igazság, a gazdagság, a víz istenségeit, valamint a főistent, *Indrát*.« A királyt tisztelni kell, gyűlölni, lenézni nem szabad soha, még ha gyermek is az. Az ő kedvéért teremtette az *Ur* a saját fiát, a *Büntetést*, mely az összes lényeknek védelmezője és őrizője. A büntetés kormányozza az egész emberiséget, erről mondják a bölcsék, hogy az maga a törvény; ez tartja féken az egész világot, mert bizony sohasem lehet teljesen tiszta, ártatlan embert találni; még az istenek, a szellemek is a büntetéstől való félelmükben adják meg azokat a javakat, melyeket élvezünk. A királynak jól meg kell fontolnia a dolgot, mielőtt büntet »s legyen igazságos és bölcs, ismervén a *vállási*, az *érzéki* és *anyagi* dolgok körébe tartozó tanokat.

A lélek ismeretének érdekes tanubizonyosságai ezek s nem annyira elméleti, mint inkább a gyakorlati életismereten alapulnak.

A királynak azonban nemcsak másokra, hanem magára is kell vigyáznia, mert csak az tudja féken tartani alattvalóit, aki előbb a saját érzékeit legyőzte. Előadja a törvényt, hogy miket kell a királynak kerülnie és miket követnie. Védaismerő *őregektől* és tisztalelkű *bráhmánoktól* kell tanulnia; példát kell vennie ezektől a szerénységből, mert a szerénytelenség vesztét okozza a legkiválóbb uralkodónak is.« Tartson minisztereket azok közül, akiknek már ősei is szolgálták a királyt; tanácskozzék velük egyenként és összesen, de »elhatározását közölje a legtudósabb bráhmánnal, őt hívván meg a végrehajtással is«. Követei legyenek becsületes, ügyes, előkelő emberek, akik az idegen királyok és miniszterek külső jeleiből, mozdulataiból, arckifejezéseiből és taglejtéseikből elég ügyesek helyesen következtetni. A béke és szövetség, a háború és ellenségeskedés a követektől függ.

A királynak bőkezűnek kell lennie mindenkivel, főképp azonban a bráhmánokkal és védaismerőkkel szemben. Hadügyi politikájában használja *e négy eszközt*: egyezkedjék, adjon ajándékot (vesztegetés), támasszon egyenlenséget s ha e hárommal nem győzte le ellenségét, akkor forduljon az erőszakhoz. Tanácskozásait olyan magános helyen kell tartania, ahol még beszélő madarak, papagályok, szajkók se láthatók, mert még ezek is eláruhathatnák a határozatokat.

Nem terjeszkedhetünk ki minden egyes oly részletre, melyeket a törvény, a királyról, mint hadakozó félről, az ország védőjéről, közigazgatási teendőiről, nyilvános és magán életviselkedéséről előnkbe állit. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy messze időknek gyönyörű eszméi vannak a király elébe állítva; eszmék, amelyek irányítják ma is a népek és nemzetek sorsát; eszmék, melyeket ha ismerünk, nem állunk meg bámulva, tudatlanul a mai viszonyok között, mert tudni fogjuk, hogy minden szervezetnek jogi alapja a messze távoli időkben keresendő s hogy a jogfejlődés állandó, folytonos és kiható minden népre, fajra és nemzetre.

A VIII. és IX. fejezetek, — mint említettük — jogszabályokat tartalmaznak, de ezek sem nélkülözik az erkölcsi oktatást és vallásos jóváhagyást. E fejezetek összesen 18 jogszabályt foglalnak magukban.

A X. fejezet kijelenti, hogy csak négy kaszt van s »nincs ötödik«. Mindenik kasztnak meg van a maga külön foglalkozása, mindenik tanulhatja a védákat, de azt tanítani csak a bráhmánnak van joga, ki *az összes kasztoknak ura*. Vegyes kasztok akkor jönnek létre, ha a házastársak különböző kaszthoz tartoznak, de az anyának sohasem szabad magasabb kaszthoz tartoznia, mint amilyen az apáé. A vegyes kasztu házasságból csak megvetett, hitvány gyermekek származhatnak. Ezek kocsisok, orvosok, kereskedők, halászok, ácsok, mészárosok stb. lehetnek; falun kívül laknak, a többiekétől eltérő ruhát s látható jeleket viselnek, hogy könnyen felismerhetők legyenek.

A XI. fejezet az adakozást ajánlja főképp a gazdagok részéről, úgy azonban, hogy az adakozás által az illető családjának nélkülözést szenvednie nem szabad. Aki valási kötelességeit nem teljesíti, attól nem várva be az adakozást, elvenni is lehet »egy jóllakásra valót, de sohasem bráhmántól«. A bráhmánnak nem szabad igénybe venni még a király segítségét sem, mert »az ő hatalma nagyobb, mint a királyé; a bráhmán a világ fenntartója, büntetője, tanítója, jóltevője s ezért őt még megbántani sem szabad«.

E fejezet tovább a bűnbocsánatról és vezeklésről szól. Aki vétkezett, köteles bűnbánatot tartani és vezekelni. Külön büntetés jár a szándékosan és külön az akaratlanul elkövetett bűnökért. A vezeklés ideje alatt erényes emberekkel érintkezni nem szabad. Minden bűnért lelkiismeretes engesztelést kell végezni, hogy a rossz következmények elháríthatók legyenek, mert a mostani, vagy az előző életben elkövetett bűnök különféle testi foglalkozást okoznak a következő létben, pl. aki aranyat lop, annak a körme a jövőben hibás lesz; aki részegítő italt iszik, annak foga fekete lesz; aki lovat lop, az sánta lesz; aki lámpát lop, az megvakul. A szándékosan elkövetett gyilkosságért nincs kiengesztelés. A részegítő ital ivásaért a legszigorubb büntetés, illetőleg vezeklés az, hogy a bűnös forró pálinkát, forró tehénvizeletet, vizet, tejet, vagy vajat iszik mindaddig, míg belehal; csak így szabadulhat meg a jövő lét nyomorúságaitól.

Miután a négy kaszt részére a törvény ki van jelentve, azt kérdezik a bölcsék, — hiszen a világon semmi sem történik önzetlenségből — hogy mi lesz a tettek következménye? Erre ad feleletet a XII. fejezet, a lélekvándorlásról és üdvözülésről szólván. A lélekvándorlás hite szerint a jövő lét az elkövetett bűnök okaitól és alakjaitól függ. A lélekben elkövethető e három véték: irigység, rossz vágyak, hamis hit és e három vétés testi cselekvés: lopás, élő lények megsértése, házasságtörés, a következő létben az illetőt ásvánnyá, vagy növényvé, esetleg madárrá vagy vadállattá változtatják... Ellenben a lélek jó tulajdonságai közül a *jóság* az illetőt az istenek fokozatára emeli; a szenvedélyességgel bíró: ember lesz. »A bráhmán akkor szerez magának legtöbb érdemet, ha a rendes kötelességének teljesítésén felül mindenekelőtt a legfelső szellem megismerésére törekszik. Ezáltal halhatatlanságot szerez magának, mert megszabadul minden anyagi kötelektől, eggyé lesz a világszellemmel, mely mindent láthat.«

Az egész törvény isteni kijelentéssel dicsekszik. Manu jelentette azt ki. Tanítása, ellenőrzése és magyarázása a bráhmánok joga és kötelessége. A törvény intézkedése kiterjed az állam, társadalom, egyes néposztályok szervezetére, formulázza a családok és egyének összes jog- és kötelességkörét vallási, társadalmi és erkölcsi tekintetben. A teológiai hatalom, a teokratikus jelleg domborodik ki mindenütt. Sajátságos jellemvonása ez csaknem mindenik ősrégi vallásnak és államszervezetnek és sajátságos jellemvonása az csaknem mindenik ősrégi törvénynek, hogy az összes állami, vallási és erkölcsi rend-

szert a feggminutiosusabb mértékben igyekszik felépitni, alapítva azt az emberi léleknek a felsőbb, szellemi hatalmaktól való félelmére: a büntetésre, mely a lélek hallhatatlansága hiténél fogva e lét határain túl is kíséri, fenyegeti az öntudatos lelket. Manu törvényében ez anynyira megragadja a figyelmet, hogy annak áttanulmányozásánál csaknem kedvet kap az ember, hogy a vallások lélektanával behatóan foglalkozzék, kikutatni igyekszik teljes mértékben, hogy miben is rejlik a vallás alapja s miért van annak az élet összes megnyilatkozásaiban minden téren akkora szerepe és mi okozza, hogy az egyszer megalkotott, formulázott vallás évezredekben át befolyásolja az emberek életét?!...

Ki volt a törvény tulajdonképpeni szerzője, hogy nem valamely véda-iskolának bizonyos Manu nevű tanítója gyűjtötte-e azt össze, valószínűleg a hagyományokból s aztán e Manu nevű tanítót tévesztették-e össze a mithológiai Manuval? Ezt ma már eldönteni nem lehet, valamint a törvény keletkezési idejét sem. Annyi tény azonban, hogy e törvény egységessé, naggyá tudott szervezni egy népet, nemzetet, míg a Buddha törvénye, mely a brahmanizmust, mint ennek reformációja, aláasta, a hindu állam bukásához vezetett.

Nem kíséreljük meg Manu törvényeit összehasonlítani a kereszténység alkotta mindama jogi alapelvekkel és törvényekkel, melyek vallási és erkölcsi megnyilatkozásokban hatalmas befolyást biztosítottak maguknak az egyének, családok, a társadalom, a nemzetek és államok életében. ezek szervezetében, kialakulásában és fejlődésében, -- nem kíséreljük meg az összehasonlítást, mert nagyon messze vinne tárgyunktól; azt azonban már csak a Manu törvényeinek átolvasásánál is rögtön észrevesszük, hogy a keresztény vallás, bár ha általában véve ez nem is éppen olyan erős jogi szervezet, mint a bráhmánizmus, alapelveinél fogva magasan áll a brahmanizmus felett, már csak az által is, hogy szebb az Istenről, mint Atyáról, az emberről, mint az atya gyermekéről, embertársának testvéréről alkotott fogalma; szebb a keresztény egyéni szabadság és egyenlőség elve, mely reményt, bizalmat ad a küzdelemben s felmagasztalja az egyén erkölcsi értékét, midőn nem remíti szüntelenül büntetéssel és tanít bocsánatot is, -- mint Manu törvényének a jelen és jövő létünkre vonatkozó állandó korlátozása, szabadságunknak tagadása s fejlődésünknek mindenkori elutasítása.

Csifó Salamon.